

ГОД. XXI.

ПОЗОРИШТЕ.

БРОЈ 6.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

Излази за време бављена позоришне дружине у Н. Саду свагда о дану сваке представе, иначе сваког месеца по један пут на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 новч. месечно. —

ПОЗОРНИЦА КАО МОРАЛНА УСТАНОВА.

(Наставак.)

Али позорница не упозорава нас само на људе и људске карактере него и на разне судбе и учи нас великој вештини како да их носимо. У испреплетаном животу нашем играју подједнаку улогу случај и план; плановима управљамо ми сами а случају морамо слепо да се покоравимо. Доста смо добили, ако нас неизбежне коби не затеку сасвим неприправне, ако се наша срчаност и наша мудрост већ у таким стварима већбала, а наше срце за таки удар очврело. Позорница нам износи многоврстан приказ човечијег страдања. Она нас вешто увлачи у туђу невољу а награђује нас за тренутну патњу сузама уживања и тиме, што нас начини срчанијим и искуством богатијим. С њиме пратимо ми напуштену Аријадну на јековити Наксос, с њоме се спуштамо у тавницу Уголинову, пењемо се с њоме на страшно губилиште и прислушкујемо с њоме, кад свечано самртни час избија. Ту чујемо ми, да изненађена природе гласно и необориво потврђује оно, што је наша душа нечујном слутњом осећала. Под сводовима Тауера оставља преварена љубимца наклоност његове краљице. Сада када Мор мрети мора, напушта га застрашена, његова безверна софистичка мудрост. Вечност пошаље по неког покојног, да открије тајне, за које ни један живи не може да зна, а сигурни злочинац губи сада и свој последњи страховити ослонац, јер сада већ и гробови брбљају.

Али није само, да нас позорница упознаје са судбама људским, она нас поучава да и праведнији будемо према несретницима и да блажији суд о њима доносимо. Тек тада смемо свој суд изразити над њима, кад смо измерили дубљину њихових невоља. Ни један злочин не носи толико срамоте као крађа — па не пустимо-ли ми сваколици сузу сажаљења у осуду

Едуарда Руберга, кад смо се сами ставили у онај положај, у коме је он крађу учинио? — Самоубиство сматра се свуда за нешто грешно, безбожно; када пак гоњена претњама помамна оца, гоњена љубављу и страшном помисли на манастирске зидине испија отров Маријана, ко ће од нас да буде први, да лопта над кукавном жртвом махнитог једног начела? Човечанство и сношљивост започињу да буду владајући дух нашега времена, њихови зраци су продрли већ и у суседске дворане па још и даље у срца наших владара. Колико су наше позорнице допринеле томе божанственом делу? Нису ли оне, које упознаше човека с човеком и открише тајну машинерију, по којој човек дела?

Једна знатна класа људи имаде разлога да буде позорници захвалнија, него сви остали. Ту само чују велики и силни овога света — истину, коју иначе никад, или барем ретко чују. Ту само виде, што иначе никад или барем ретко виде — човека.

Колико је велика и многовредна заслуга боље позорнице по морално образовање, исто толико вреди и по просвећивање разума. Баш ту у тој вишој сфери уме тек њу велика глава, ватрени родољуб са свим да употреби.

Он баца један поглед на рад човечији, срањује народе с народима, столећа са столећима и увиђа како ропски виси о ланцима предрасуде и јавнога мњења већи део народа, чиме се вечито ради против његова блаженства — и да чистији зраци истине осветљују само мало појединих глава, које су можда тај мали добитак својим животом платили. Чиме може да мудри законодавац начини народ учесником њезиним?

Позорница је заједнички канал, у који се

слива светлост истине од мисленог, бољег дела народа, те се одатле шири по целој држави у блажијим зрацима. Правије завести, разбистрена начела, чистија чувства теку одавде кроз све жиле народне; нестаје магле варварства и мрачне празноверице, ноћ бежи испред победне светлости. Од толиких красних плодова боље позорнице навешћу овде само два. Како се то тек од неколико година повуда трпе религије и секте?! — Још пре него што нас је застидио Чивутин Натан и Сарацен Саладин, проповедајући нам божанску науку, да чак ни оданост Богу не зависи од наших слабости према Богу — још пре него што је Јосиф II завојштио на страховиту хидру побожне мржње — усадила је позорница у наше срце човечност и благод, ужасне слике помаме поганичких свећеника поучише нас да се клонимо религијозне мржње — у томе страшном огледалу опрало је хриш-

ћанство своје прљотине. Са истим таким сретним успехом војевало би се са позорнице и против заблуда у васпитању; смемо се надати комаду, у коме ће та значајна тема бити обрађена. Нема ничег у држави, што би по последицама својим тако важно било као васпитање и опет ништа није тако занемарено, ништа није тако неограничено препуштено таштини и лакомислености грађанина, као оно. Само би позорница могла износити нам несретне жртве занемареног васпитања у сликама које нас гану и потресају; ту би се могли наши очеви одрицати својих тврдоглавих начела, а матере наше могле би се учити, да наметније љубе своју децу. Лажне завести заведу и најбоље срце васпитачево, а зло буде тим веће, ако се још и методама размећу те нежну мазу у филантропинима и стакленим баштама баш систематски упропаштају. (Свршиће се)

Л И С Т И Њ И.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

„Господека сиротиња“, позоришна игра у 4 чина, написао Г. Чики, превео Урош Топонарски, приказана дне 6. (18.) јануара о. г)

Чикијеви позоришни комади постали су врло омиљенима код наше позоришне публике, која као да више нагиње, — што је јако добар знак — здравој реалистици, него сентименталној романтици. Типови и карактери Чикијевих комада извађени су из живота, а не из фантазије, и гледајући њихово кретање, њихов живот на позорници, чини нам се, као да сусрећемо наше знанце и да присуствујемо репродукцији призора, што смо их већ негде видели или доживели. Специфично мађарских облика у Чикијевим комадима не ћемо баш премного наћи, јер досада и не има у животу премного таквих чисто мађарских облика друштвенога живота, већ су то већином домаћим бојама преиначени космополитски типови, карактери, призори и ситуације, које је ведри дух Чикијев прелио свежим хумором, што се увек креће у границама естетске пристојности, те по готово никада не прима орме баналности или бурлеске, а што је најлепше, види се, да је дотични и комични израз или ситуацију створио моменат, да није било

намере, под сваку цену рећи нешто, што изазива грмљавину смеха. Природност ситуација и појединих речи и призора је једна од најбољих страна неоспориво јаког драмског талента Чикијева. Али по готово још више вреди, што он знађаше мало не увек, у сваком комаду, био он више комичне или трагичне садржине, размере међу хумором и озбиљношћу тако удесити, да је у његовим комадима светило хумора и сенка збиље тако вештачки раздвојена, те се може рећи, да је у том био управо уметник, који је то вештачко испреплетане хумора са збиљом научио од највећег у том погледу узорника Шекспира. Очеvidно је, у Чикија је било рођенога дара за естетско разумевање и стварање. Он је финим осећајем увек знао хумористиком запречити, да сентименталност које ситуације не пређе у болесну патетику, и обротно, да збиља држи хумористику на правој мери, како се не би хумор претворио у предрастичну претераност и бурлеску. Често пута, када се већ бојимо, да ће грунути и против воље и жеље суза на око ради неке хиперсентименталне ситуације: један комични израз, једна реч заустави сузу, или је преполови ведрим просевом хумора, као кад изненада сунце про-

бије кроз таман облак, и нама је чисто угодан и драг тај „нел-мел“, та мешавина, то прешлетање хумора и туге, увек у прави час, у угодно време.

Чики је реалиста; у својим комадима пази он више на истиност и вероватност карактеристике појединих лица и ситуација, него ли на драмски склоп, него ли на строгу драмску технику и техничко укалушљивање појединих чинова. И он пази донекле на тако звану постепеност драмске радње, али више му је до вероватности, него ти до те градуације, пак зато се код њега често догоди, да је гдекоја ситуација према строгим драмским правилима или прекасно или прерано дошла. О језгри, о духу драмске технике ипак се и он ретко огрешује. У осталом већ је јасно, да је модерна реалистика донекле с пуним правом навестила рат шаблони класичне драме. Па како је већ давно забачено класично јединство времена и места, на што Аристотео толико пажње у својој теорији полаже, тако се модерна реалистика све више отима присилном хабином правила драмске постепености према шаблонским прописима драмске технике, тврдећи да у животу нема такве шаблонске постепености и развоја.

Све ове врлине и недостатке Чикијевога драмског стварања виђамо и у комаду: „Господска сиротиња“, естетско размерје међу хумором и сентименталношћу, живу вероватну карактеристику, zgodност и неприсиљеност ситуација и призора, и сатиру, што се сама од себе даје и делује. Плачемо и смејемо се са појединим лицима и весели смо, што се све тако свршило. Најбоље је у том комаду изведена карактеристика: Балинта Чоме (Добриновић). Од почетка до краја остаје он једнако симпатичан и разумљив и ми му чисто желимо, да се нађе zgodан Парис за његове кћерке. У карактеристици Густава Балнаја (г. Лукић) и Естере (гђа М. Марковићка) имаде и психолошки неоснованих ствари. Балнај се задовољава са изјавом Естерином, да му у брак може донети верност и штовање. Ту је врело даљој драми њихова брачнога живота, где Естера још у прави час прогледа, те се зауставља на прагу, што води у царство греха, на стрмину пропасти. Верност и поштовање велики су услови брачној срећи, али је љ бав сунце, што им даје живототворну моћ. Без тога сунца, без тога јамства чудо је,

што Балнаји склана брак са Естером, и право је да Естера барем неко време трпи, када мисли, да се и без љубави смије склопити брачна веза. Могли бисмо се питати, на што бракоразводна парница пред свим инстанцијама, када на крају крајева долази ипак до измирења поновнога брака између истих брачних другова? Није ли то своје врети, баш данас добро ратумљива сатира на прилике у Угарској, где је тако лако склопити и раскинути брачну везу, ту основу срећи човечанскога друштва?

Мајсторски је замишљена улога Попрадија (г. Тодосић). Овакових циника има на свету и чисто нам је право, да се нађе нарочито овако zgodно замишљен бонвиван Мади (г. Спасић), који има густ на уши Попрадијеве, те на крају малко приштуца нос тога шуњала и њушкала.

Посве нам је чудан значај Тарцалија (г. Марковић). Он љуби Естеру, помаже њезином мужу, да се реши материјалне невоље, има случајева, где бисмо га морали држати заљубљеним и јуначким витезом, што се стара о добром гласу своје несудојене, — па ипак он је сиња, подла кукавица, кад пише по диктанди Балнајевој писмо са изразима, које онаковом готовошћу може писати само нитков и кукавица.

Врло добро је окарактерисана и Мезејевица (гђа Тодосићка), а фина је психолошка студија и карактеристика Бџе, сестре Балнајеве (гђа Ђуришићева).

Приказ био је управо добар. Г. Добриновић заступао је одлично весели, а г. Лукић управо тако одлично озбиљни елемент, а уз њих одликовали су се гђа Марковићка, коју ми ипак више волимо у веселим улогама, г. Спасић, који увек управо вештачки приказује добродушне блесане, гђа Тодосићка, која увек лепо, сигурно и разумљиво своје улоге и маском и изражавањем интерпретише, те нам је увек добро дошла на позорници. Није заостајао ни г. Марковић у тешкој улози Тарцалија, а гђи Ђуришићевеј управо честитамо, што је тако лепо разумела и протумачила целу психолошку скалу осећаја у својој улози од почетка до краја. **Ј. Хр.**

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(Недељни ред представа.)

У суботу 13. (25.) јануара: „За круну“. Драма у 5 чинова, написао Франсоа Копе, с француског превео Д. Ђокић.

Издаје управа срп. нар. позоришта.

20

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

11. Представа.

У ДУЊБЕРСКОМ ПОЗОРИШТУ.

У претплати 4.

У Новоме Саду, у четвртак 11. (23.) јануара 1896:

М А Ј К А.

Са 200 дуката награђена шаљива игра у 3 чина, написао Г. Чики, превео Ст. Дескашев.

Редитељ: Добриновић.

ОСОБЕ:

Грофица Сремска	— — —	С. Вујиќа.	Коста, умировљени војнички
Емил, њезин унук	— — —	Спасић.	свештеник — — — — Николић.
Барон Виљем Еркењи, пуков-			Флора Балшаји — — — — Милићевиќа.
ник у пензији	— — —	Лукић.	Јованка Кенеди — — — — З. Буришићева.
Коломан	} његови рођаци	Марковић.	Вилма Ерпи — — — — К. Жикићка.
Ружица		С. Бакаловићка.	Берта Вилкеји — — — — Ј. Весићева.
Каролина Тимар, управитељка			Маргита Аба — — — — Д. Весићева.
женског завода	— — —	Т. Лукићка.	Катица Керестури — — — — Д. Туцаковићева
Марта	— — — — —	М. Марковићка.	Галамбошка, газдарица грофи-
Константин Тодорка, професор	Добриновић.		чина — — — — — Ј. Добриновићка.
Серафина Штруцова	— — —	М. Тодосићка.	Собар — — — — — Стефановић.

Због промуклости К. Васиљевића не може се приказати за данас заказани комад: „Досадан свет.“

У суботу 13. (25.) јануара по други пут: „За круну“. Драма у 5 чинова, написао Франсоа Копе, с француског превео Д. Докић.

Умољавају се лепо све поштоване госпође и госпођице, да би изволели без шешира седити на својим седиштима у паркету и партеру.

Улазнице могу се добити у књижари браће М. Поповића од 9—12 пре подне, од 3—5 сахата после подне у позоришту и после на каси.

Почетак тачно у 7, свршетак у 10 сахата.